

10x waardevolle bomen 'De bomen bieden zoveel meer dan alleen fruit'

Een eik als wachter die de akker bezielt. Voederbomen waar de koeien van vreten. Bomen die schaduw bieden aan grazers in de wei of bescherming bieden aan kippen in de buitenuitloop. Hagen die vogels en insecten aantrekken en de biodiversiteit versterken. Bomen leveren op vele manieren een bijdrage aan het landbouwbedrijf en de samenhang van het bedrijfsorganisme. Tien voorbeelden waarin de waarde van bomen naar voren komt.

Biodiversiteit Bomen versterken het landbouwsysteem

"De combinatie van landbouwgrond met bospercelen is best bijzonder", aldus Guus van Imhoff, boer op Urtica De Vijf-sprong in Vorden. BD Grondbeheer heeft voor dit bedrijf in 2019, naast zeven hectare weiland, zes hectare bos gekocht. Guus: "Voordat het bos in ons beheer kwam, pachtten wij het grasland tot

aan het bos. Ik vond het toen een vervelend bos met vervelend blad. Mooie landbouwgrond en dan een muur van vervelend bos. Al wandelend door het bos, al verzorgend door het bos, hebben we er bewust voor gekozen om die botte muur om te vormen van laag naar hoog. In de geleidelijke overgang gebeurt het:

daar ontstaat de meeste biodiversiteit van flora en fauna. De verbetering van biodiversiteit nemen we serieus, daar willen we aan werken. Met meer natuur willen we de landbouw gaan versterken. Onze zandgronden hebben extreem veel last van klimaatverandering. Met ons bos willen we onderzoeken welke rol bomen en struiken hebben in een vitaal en robuust landbouwsysteem." (uit: Nieuwsbrief BD Grondbeheer winter 2022)

Culturele waarde en veekering De eerste gevlochten heg in de Flevopolder

"Het historisch cultuurlandschap dat zo mooi is in Nederland, is honderden jaren oud", zegt Tineke van den Berg van de Stadsboerderij in Almere. "Ik realiseerde me laatst dat er in Flevoland nog helemaal geen cultuurlandschap is. De ontwikkeling daarvan moet eigenlijk nog beginnen. Er is nu een hele

strakke scheiding tussen natuur en landbouw. Die hebben nu niets met elkaar te maken. En cultuurlandschap heeft juist die hele mooie verwevenheid van landbouw en natuur." Zo ontstond het idee om traditionele vlechthekken te maken van de meidoornhagen, die vijf jaar geleden zijn ingeplant op de

weides bij hun nieuwe boerderij Vliervelden. Tijdens twee heggenvlechtcurssussen begin 2023 leerden heggenvlechtexperts (zelfs één uit Engeland) aan de deelnemers de kneepjes van het vak. En zo verscheen de eerste gevlochten meidoornhaag van Flevoland als prachtige afscheiding voor de koeien. EW

Voederbomen Koeien kiezen wat ze nodig hebben

Het rantsoen van individuele koeien op deze melkveehouderij wordt af en toe aangevuld met handjes verse of gedroogde kruiden. Meestal op advies van Monique van Riel, veterinaire natuurgeneeskundige. Maar mooier nog is het als de koeien zelf kunnen kiezen en doseren wat ze nodig hebben. Daarom kwam Monique met het idee van voederbomen. Kees en Maria van Gaalen-Inckmann gingen in 2018 aan de slag met het idee. Ze waren al aangesloten bij het 'Prachlint', een initiatief om onder andere in de Alblasserwaard een vlinder-

en bijenlint aan te leggen. Van daaruit kregen ze professionele hulp bij het aanleggen van een haag. Een voedselbos zou niet gepast hebben in dit weidevogelgebied, waar het landschap open moet zijn. Daarom werd het een 'voederhaag'. Er werden drie rijen van 100 meter met voederbomen- en struiken aangelegd langs het koeienpad waar de koeien regelmatig lopen, op weg van de wei naar de melkstal of omgekeerd. De volgende bomen werden geplant: linde, eik, schietwilg, es, walnoot, boskriek (wilde kers) en berk. Daaromheen en ertus-

sen struiken zoals frambozen, zwarte bessen, bramen, katwilg, grauwe wilg, boswilg, Gelderse roos, vlier, hondsroos, sleedoorn, liguster, vuilboom, gele kornoelje, meidoorn, hazelaar en zwarte els. Omdat hiermee nieuwe landschapselementen werden aangelegd, werd het initiatief gedeeltelijk gesubsidieerd. Voornamelijk is de voederhaag nog afgeschermd voor de koeien, want de bomen en struiken moeten een behoorlijk volume bereiken voordat ze het knabbelen van de koeien goed kunnen doorstaan. Maria schat in dat de voederhaag over vijf jaar volwassen genoeg is om door de koeien te kunnen worden besnoept. GG

Agroforestry ‘De landbouw mag wel wat robuuster worden’

Lizelore Vos heeft maart 2022 enkele rijen notenbomen geplant tussen haar akkers in de Noordoostpolder. Op de vraag waarom, antwoordt ze: “De landbouw mag wel wat robuuster worden. Een aanplant van bomen en struiken in ons systeem geeft een grotere diversiteit. Wij zijn altijd op zoek naar diversiteit, ook in onze gewassen. Zaaiteelt en verschillende graanrassen helpen daar al in. Door nu ook bomen aan te planten onderzoeken wij hoe het is om met meerjarige gewassen aan de slag te gaan. Samen

met de WUR hebben we onderzoek gedaan wat de beste kans van slagen heeft. Daar komen de rijen walnoten en hazelaars uit voort. Dit wordt gemonitord, zodat we weten wat voor een effect het echt heeft. Daarnaast hebben wij nog kastanje, amandel en vijg aangeplant, waar we ook enorm nieuwsgierig naar zijn. De gewassen zullen zo mogelijk ook gemechaniseerd worden in de toekomst. Over een jaar of vijf weten we of het een succes is.” TB

Fruit en zoveel meer De oogst: fruit en troost

Sterappels, Notarisappels, Zoete Bloemee, Goudreinetten, Lombarts, Président Loutreuil, kweeperen, mispels, Karmijn de Sonnaville. Op de Sterregaard van Marti van de Bogert en Willem van den Berg in Hedel zijn ruim veertig verschillende fruitrassen te vinden. Marti: “Enkele perenbomen zijn wel 55 jaar oud. Ze staan er uit de tijd dat de boomgaard nog toebehoorde aan mijn grootvader.” De bomen bieden zoveel meer dan alleen fruit, vertelt Marti: “Het is heel fijn om bij de bomen te zijn. Ze zijn troostend, zeker nu het bij ons wat moeilijker gaat omdat Willem her-

stellende is van een ziekte. Ook voor vogels vormen ze een toevluchtsoord. In de walnoot zit een steenuil met vier jonkies. Spechten zijn aan het broeden. Wij vormen een oase, want elders in dit ruilverkavelingsgebied is bijna geen boom te vinden.” De Sterregaard verhuurt ook een ruimte waar cursussen, familieopstellingen, yoga, vergaderingen of feestjes plaatsvinden. “Die mensen zitten ook heel graag onder de bomen. Familieopstellingen zijn niet altijd makkelijk, maar de bomen bieden troost en verbinding.” EW

Omhuiling en hakhouddak De bosrand als een warme deken

Zorgboerderij de Naoberhoeve in Echten is aan alle kanten omhuld door bos. Gerlof Pronk vertelt: “De bosrand rond ons bedrijf geeft hele duidelijke grenzen voor ons en de omgeving. Alles tot aan het bos beheren wij. Voor iedereen op onze boerderij werkt het als een warme deken. Het geeft warmte en omarmt je bijna. In de winter oogsten we er, samen met Staatsbosbe-

heer, bomen om tot brandhout te verwerken. Voor onze deelnemers is het kloven van hout een mooie winterklus. Het brandhout is bij ons te koop. Ook geeft het bos ons snippers voor in onze kruidtuin. Als je aankomt rijden richting ons erf werkt het bos als een trechter: je wordt zo aangezogen naar het hart van ons bedrijf.” TB

Voedselbos ‘Je bouwt iets op dat blijft’

Aan de rand van een biodynamische akkerbouwbedrijf in Zeewolde, heeft Jeroen van Steen, voormalig melkveehouder, het initiatief genomen voor Voedselbos Thuishaven. “In de landbouw nemen we veel van de natuur. Ik wilde iets teruggeven.” In februari 2018 hebben ze de eerste bomen en struiken geplant voor een ‘romantisch voedselbos’ van twee hectare: 125 soorten bomen en struiken, 700 stuks in totaal. “In dit bos

hebben we ook vogelkasten, poelen, een bult met een bootje (als verwijzing naar de Zuiderzee die hier ooit was) en een gedenkplek voor overleden voorouders. Er is dus ruimte voor het culturele, artistieke stuk.” In 2021 volgde de aanplant van twee hectare productievoedselbos met noten, groot- en kleinfruit op makkelijk oogstbare rijen. Jeroen: “De rijen zijn ontworpen als een bosrand met hoge en lage soorten. Deze gesimu-

leerde bosrand komt in het ontwerp in zes vakken terug. Het is fantastisch om te zien hoe alles zich ontwikkelt. De eerste tien jaar valt er nog weinig te oogsten, maar wat een biodiversiteit, wat een schoonheid kun je er nu al ervaren. De vlieren, spontaan opgekomen, staan nu uitbundig in bloei. Heel anders dan het telen van uien en broccoli (wat natuurlijk ook belangrijk is). Je bouwt iets op dat blijft.” EW

Fysieke bescherming **Bescherm**bomen in de kippenuitloop

De 3000 biodynamische legkippen van de Dennenhoeve in Hooghalen kunnen in hun buitenuitloop schuilen onder de bomen. “Een kip is een bosdier”, legt Kees Sijbenga uit, “die moet je niet op een open weide laten lopen.” Ze hebben er allerlei inheemse bomen geplant, zoals eik, wilg, kastanje en notenbomen, en struiken die het hele jaar groen blijven, zoals hulst, spar en buxus. Hier kunnen de kippen ook in de wintermaanden

schuilen als er bijvoorbeeld roofvogels in de buurt zijn. De uitloop is niet een wei met af en een boom, maar echt een bos, waar Kees en zijn vrouw Jolanda ook walnoten kunnen oogsten. Uitdunnen van berken en wilgen levert hout voor de kachel. Helaas hebben de kippen hun mooie uitloop al lang niet meer gezien: sinds oktober 2022 is de ophokplicht van kracht vanwege de vogelgriep en mogen ze niet naar buiten. EW

Opkweek (Vrucht) boomteelt

Koop je een boom, dan is die ergens opgekweekt. De enige boomkwekerij met een Demeter licentie in Nederland en Vlaanderen is De Vrolijke Noot in Wapserveen. Lees meer over dit bedrijf op pagina 16. EW

Spirituele bescherming Een wachter die de akker bezielt

Op Landgoed Baest staat een eeuwenoude eik als een wachter tussen de andere bomen. Het voelt alsof hij de hele akker omvat, beheert en bezielt. Lees meer op pagina 13.

Tekst: Ellen Winkel EW,
Gineke de Graaf GG en
Ties Betjes TB

Boodschap van een oude eik

Eén van de door bos omzoomde akkers op biodynamische boerderij de Beersche Hoeve op Landgoed Baest heet ‘de Kroontjesakker’. Deze akker heeft de naam gekregen van een monumentale zomereik die aan de rand van de akker staat en sinds 250 jaar ‘Het Kroontje’ heet. Er zijn bomenkenners die de boom 500 jaar oud schatten. Toen Napoleon in 1806 overnachtte op het landgoed, was het dus al een respectabele boom. De stamomtrek is nu 5,46 meter en de hoogte ongeveer 25 meter. Het heeft me altijd verbaasd dat zo’n grote boom een verkleinwoord als naam heeft.

Het Kroontje staat als een wachter tussen de andere bomen en het voelt alsof hij de hele akker omvat, beheert en bezielt. Hij doet dat op een manier, met een levensenergie, waar ik, ijverige mier, nauwelijks bij kan komen. Meestal heb ik het te druk en heb ik geen tijd om stil te staan of te gaan zitten en te voelen wat de cadans, het ritme van deze boom mij kan vertellen.

Maar nu ik ‘boerin in ruste’ ben, leef ik in een andere tijdsdimensie. Ik ben aan het vertragen, achteroverleunen en bezinken en ik word ontvankelijker voor de taal van de tijd en de taal van de boom. ‘Heb geduld en wees trouw’, zegt de boom mij als antwoord op mijn innerlijke drang en onrust waarmee ik de wereld wil veranderen. ‘Geloof, hoop en liefde en hoe meer aandachtige tijd, hoe meer kwaliteit.’ De spanningsboog van de 500 jaar oude boom is zó groot, dat ik als antwoord daarop alleen maar in het hier en nu kan zijn.

De bomen in het landbouwbedrijf en in het landschap leren ons in de lange termijn te denken en op basis daarvan te handelen. ‘We voegen een langzamer levensritme toe aan de een- en tweejarige teelten op onze akkers’, zoals Martin von Mackensen het zegt op pagina 15. Ook Jos Bregman wijst in die richting als hij vertelt over landgoedbeheer waarbij je zelfs eeuwen vooruit kijkt (pag. 28). De taal van de bomen leren spreken betekent onthaasten en verdiepen - wat een geschenk in ons jachtige bestaan!

Tekst: Gineke de Graaf lid van de redactie van Dynamisch Perspectief

Boombeschrijving

Bomen zijn werkelijk. Hun bladeren praten werkelijk met woorden veelzeggend en letterloos.

Hun toppen zingen. Hun stammen zwijgen hoorbaar.

Hun wortels houden van de aarde.

Bij een boom staande moet ik wel ademen als een boom.

Naar een boom ziende zie ik hemel en aarde in elkanders armen.

Want een boom, een boom is een bruiloft.

Hans Andreus